

танца.

Ключевые слова: балет, модерн, Айседора Дункан, Марта Грэм.

Abstract. In this article investigated the influence of Isadora Duncan and Martha Graham in the formation, development and evolution of the American Ballet School. It describes the problems, which were dancers who are just starting to implement the classic rules and principles, the problems faced by the founders of new areas of dance.

Keywords: ballet, modern, Isadora Duncan, Martha Graham.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шнейдер И. Встречи с Есениным. / И. Шнейдер. – М.: Советская Россия, 1966. – С.12 – 13.
2. Ивнев Р. Часы и голоса. / Р. Ирнев. – М.: Советская Россия, 1978. С.80.
3. Андреева Ю. Айседора Дункан. Жрица любви и танца. / Ю. Андреева. – М.: Вече, 2013. С.– С.251-252.
4. Дункан А. Мой муж Сергей Есенин. / А. Дункан. – М.: Аст, 2014. – С.30.
5. Бенуа А. Живопись, воспоминания, размышления. / А. Бенуа. – М.: ИДДК, ООО Бизнессофт (ИДДК Адепт), 2003. – С.407.
6. Дункан А, Дести М. Айседора Дункан. Моя жизнь. Мери Дести. Нерассказанная история. / А. Дункан, М. Дестию – М.: Терра-Книжный клуб. – С.458.
7. Graham M. The Notebooks of Martha Graham. / M. Graham. – Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 1973. – P. 169.
8. Graham M. The Notebooks of Martha Graham. / M. Graham. – Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 1973. – P. 150.
9. Kisselgoff A. Martha Graham Dies at 96; A Revolution in Dance / A. Kisselgoff. // The New York Times. 1992. April. P. – 12.
10. Graham M. The Notebooks of Martha Graham. / M. Graham. – Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 1973. – P. 376.
11. Ottolenghi V. Dance with Demons / Ottolenghi V. // Le Monde. 1983. August (№ 8). P. – 7.
12. Graham M. The Notebooks of Martha Graham. / M. Graham. – Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 1973. – P. 450.

УДК 323.1:159.923.2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ МЕШКАНЦІВ ПІВДЕННИХ ТА СХІДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Г.А. Волоський, Ю.Т. Теміров

Анотація. У даному дослідженні проведено аналіз особливостей формування ідентичностей мешканців південних та східних регіонів України. Виявлено, основні ідентичності та фактори, що впливають на самоідентифікацію індивідів на теренах означених областей регіонів.

Ключові слова: національна ідентичність, східна Україна, Донбас, мовна проблема, самоідентифікація.

З падінням Радянського Союзу для України постало завдання розбудови нової національної держави. Цей процес був пов'язаний з численними проблемами, серед яких й проблема відновлення національної ідентичності, що значною мірою постраждала в наслідок більш ніж трьохсотрічного панування іноземців на теренах України. Цій темі, немов на підтвердження її значущості, присвячені численні роботи зарубіжний й вітчизняних науковців. Польський науковець О. Гнатюк у своїй праці «Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність» детально дослідив культурний вимір проблеми національної ідентичності України [1], а М. Розумський [2, с. 93-99] розглянув процес становлення національної державності та політичну структурування українського суспільства. Він наполягає, що Україна переживає кризу ідентичності. Тієї ж думки дотримується й А. Чічановський, який вважає українське суспільство таким, що «націоналізується», тобто знаходить у процесі формування політичної нації [3, с.37-40].

Окремим аспектом процесу «націоналізації» є формування національної ідентичності на теренах східної й південної України. На жаль, питання самоідентифікації українців означених регіонів не вирізняється таким самим рівнем інтересу з боку дослідників.

Так чи інакше, вагомий внесок у дослідження цієї проблеми внесли О.Волович, Т. Воропаєва,

Л. Яксон та Я. Грицак. У своїй роботі «Cultures and Nations of Central and Eastern Europe» Я. Грицак [4, с. 263-281] проводить паралелі між національною самоідентифікацією у Львові й Донецьку – двох найбільших містах сходу й заходу України, тим самим підкреслюючи особливості самоідентифікації східних регіонів України. О. Волович й Т. Воропаєва [5, с. 86-90] дослідили особливості самоідентифікації російськомовних українців, зосередивши увагу саме на мовному вимірі проблеми. Особливий інтерес становить робота Л.Яксона, який висвітлює проблеми ідентифікації, мови й пост-радянських трансформацій у Східній Україні на прикладі одного регіону – Запоріжжя [6, с. 99-113].

Як ми бачимо, роботи з заданої проблеми стосуються переважно мовного аспекту. Однак, в контексті останніх подій, пов'язаних з анексією Криму, окупацією частини Донецької й Луганської областей, а також сепаратистськими заворушеннями у східних й південних регіонах України, ця тема набуває особливої актуальності, а тому потребує детальнішого дослідження. Більше того, зважаючи на динамічний характер самоідентифікації, роботи, що були написані на початку минулого десятиріччя, на сьогоднішній день вимагають певного переосмислення. Тому метою даної роботи є проведення аналізу процесу «націоналізації» на теренах Східної та Південної України та визначення особливостей самоідентифікації їх мешканців. Формування повної картини проблем самоідентифікації мешканців означених областей є важливим як з теоретичної, так й практичної сторони, адже це дозволить виробити ефективнішу державну політику в цій сфері, сприятиме запобіганню подальшим сепаратистським виступам й закладе фундамент для майбутньої реінтеграції окупованих частин Луганської та Донецької областей.

Перш за все, варто визначитись, що ми розуміємо під ідентичністю. М. Шульга пропонує таку дефініцію: «ідентичність – це нерозривний зв'язок особи зі спільністю, ототожнення людини з певною суспільною групою, вкорінену в духовному світі особи систему цінностей, ідеалів, норм відповідної спільності, що виявляється як стійке ядро» [7, с. 93]. Дещо розширене визначення можемо отримати, аналізуючи роботи В.Кочетникова [8, с. 144-162] [9, с. 100-114]. Він наполягає, що для сучасного світу характерна багаторівнева самоідентифікація, яка може мати ситуаційний характер. Вона може як підсилуватись, так й слабшати, з'являтися або зовсім зникати. Так німець ідентифікує себе як баварця або саксонця в межах своєї держави, але за її межами він стає німцем. Перебуваючи у Азії чи Африці німецька самоідентифікація, вірогідно, зникне та буде замінена європейською.

Сутність ідентичності у проведенні межі між «ми» та «вони». Тому ідентифікація має дві форми – позитивну, те що ріднить з іншими об'єктами й негативну, тобто те, що відрізняє одну особистість від інших в межах якоїсь території. Таким чином, маючи багаторівневі й динамічні конструкції самоідентифікації особистості, ми не досягнемо успіху проаналізувавши лише національну ідентичність мешканців східних й південних областей. Для формування правильної картини особливостей самоідентифікації мешканців означених регіонів важливим є дослідити ідентичність, що має для них найбільше значення (локальну, регіональну, мовну або національну) та причини такої ієрархії.

Як вже було зазначено, значна частина науковців позиціонують мову в якості головного фактору самоідентифікації мешканців Сходу й Півдня України. Вони наполягають, що саме мова є тим критерієм, що дозволяє провести лінію між «ми» та «вони». З огляду на таку тезу, мешканці східних й південних регіонів поділяються на україномовних українців, російськомовних українців, російськомовних росіян й україномовних росіян. Звичайно, така картина є значним спрощенням проблеми, адже хоча мова і є важливим елементом самоідентифікації, вона не є основним фактором, а лише однією з негативних форм ідентичності, тим що відрізняє від інших в межах України. На користь такої позиції говорить високий процент української ідентичності навіть у найрусифікованіших регіонах України.

Нерідко, щоб показати значення мови, наводиться приклади кореляції між мовними й електоральними вподобаннями. Така кореляція дійсно існує, але у парі мова-політичні вподобання

доцільніше говорити про зворотній зв'язок. Адже, мова давно стало елементом політичної боротьби в Україні. Мовна проблема є надзвичайно політизованою й має мало спільного з національною, а тим більше культурною сферами. Вперше мовне питання було системно використане ще у 1994 році під час президентських виборів. Експлуатуючи й розпалюючи тему захисту прав російськомовного населення, Кучмі вдалося заручитися підтримкою густонаселених східних й південних регіонів, що в решті-решт й дозволило йому здолати Кравчука. Президентські вибори 2004 року продовжили традицію використання мовних гасел. Партія Регіонів, наприклад, у своїх передвиборних обіцянках неодноразово згадувала надання російській мові статусу другої державної та захист прав російськомовних. Піку своєї політизації питання досягнуло в останні роки, коли з подачі російської пропаганди українське суспільство поділили на тих, “хто говорить російською й тих, хто фашисти”. Показовим є використання міфів радянської пропаганди протягом усієї мовної епопеї. І саме ці міфи, на думку автора цієї роботи, мають ключове значення для формування ідентичності населення Сходу й Півдня.

Історична пам'ять відіграє дуже важливу роль у процесі самоідентифікації особистості. Минуле, з якими асоціює себе особистість, дозволяє їй визначитись у теперішньому. Завдяки потужному емоціональному підтексту історичні міфи є надзвичайно сильними чинниками формування свідомості. Історичні міфи Східної та Південної України формувалися переважно під впливом Російської імперії й Радянського Союзу. Як результат маємо імперські великоруські міфи. Триєдина Русь, військова слава й непереможність російського солдата, велич російської культури, у значенні її переваги над всіма іншими й, перш за все, над українською культурою, – все це лише короткий перелік найбільш поширених національних міфів Росії, що цілком органічно вплелися до свідомості населення досліджуваних регіонів. Соціологічне опитування, що було проведене на початку 1990-х, доводить значення чиннику історичної пам'яті. Серед переліку історичних явищ - Київська Русь, Козаччина, Переяславський договір, Українська Народна Республіка, Українська Радянська Соціалістична Республіка та проголошення Незалежності України, - респондентам було запропоновано обрати ті, що найкраще дозволяють зрозуміти коріння української держави. Показово, що для Донецької області найважливішими стали Київська Русь, Переяславська Рада та УРСР. Як найменш значущі було позначено УНР та проголошення незалежності України [4, с. 271]. Такі показники стала результатом 300-річної окупації України Росією.

Проблема історичної пам'яті мешканців східних й південних областей пов'язана не з відсутністю українського коріння, а з його трансформацією. Адже вся українська історія була старанно перекручена радянською владою. Наприклад, вже згадана Переяславська Рада трактувалась виключно як добровільне воз'єднання українського й російського народів, а будь-які дії проти Російської імперії, як, наприклад, повстання під приводом Івана Мазепи, як зрада. Тривало й надсаджена класичних міфів про спільну колиску трьох братніх народів, слов'янську єдність й руський народ. Найбільш показовим є культ перемоги, який старанно експлуатувався у Радянському Союзі. Щоб переконатися у впливі радянської міфології на самоідентифікацію окреслених регіонів достатньо лише згадати, що сепаратистські рухи проходили під символами вже згаданого культу перемоги – георгіївською стрічкою, а російська пропаганда активно експлуатує звинувачення у фашизмі та нацизмі. Здавалося б за 25 років незалежності ситуація мала змінитися на краще. Але викладання історії, особливо на Сході й Півдні України, за інерцією тривалий час відбувалось за радянськими стандартами, радянськими вчителями, а подекуди навіть за радянськими підручниками.

Соціологічне дослідження проведене Інститутом соціології Національної академії наук України як найкраще демонструє цю проблему [10]. Той факт, що частина населення ідентифікує себе як радянських людей через 25 років після розпаду Радянського Союзу, наводить на думку, що політика формування єдиного радянського народу мала частковий успіх принаймні на означеній території. Особливо сильні такі ідентичності на Донбасі, де громадянами Радянського Союзу себе

ідентифікують майже 14% населення, що втричі більше за середній показник по Україні (таблиця 1). Ця група людей за своєю суттю нагадує секту, яку пов'язують сильні ностальгічні настрої за радянським способом життя. Таку ідентичність мають переважно люди, які не змогли влаштувати своє життя в умовах ринкового й демократичного суспільства. З огляду на факти зазначені вище, Росія й Радянський Союз сприймаються фактично як одне й те саме. Тож не дивно, що ця група населення є однією з найбільш активних проросійських сил у регіоні.

Таблиця 1

Характеристики самоідентифікації мешканців Півдня й Сходу України [10]

Характеристики самоідентифікації	Усі жителі України	Розподіл мешканців по регіонах		
		Південь	Схід	Донбас
Ким ви себе перш за все вважаєте?				
Мешканцем села, району чи міста, в якому Ви живете	16,1	25,1	13,8	18,5
Мешканцем регіону (області чи кількох областей), де Ви живете	8,0	5,1	5,2	27,0
Громадянином України	64,6	59,5	66,7	34,2
Представником свого етносу, нації	2,1	1,0	3,2	0,7
Громадянином колишнього Радянського Союзу	5,5	5,6	8,6	13,9
Громадянином Європи	1,1	0,5	0,9	0,7
Громадянином світу	2,1	3,1	1,7	4,6

До ще однієї особливості цих регіонів варто віднести локалізм, а у деякій їх частині й регіоналізм. Численні соціальні опитування вказують, що досить значна частина населення ідентифікує себе передусім за своїм місцем проживання – селом або містом, й лише потім за національним критерієм. Локальну ідентичність мають 25% населення півдня України, 14% на сході України й близько 19% на Донбасі.

Неоднозначними є й регіональні ідентичності. Частина населення Півдня й Сходу України перш за все ідентифікує себе як мешканців регіону – Донбасу, Одещини, Луганщини, або навіть групи регіонів, що об'єднуються у Схід, Південь та Південний Схід. Якщо на півдні й сході число такої ідентичності дорівнює 5%, що навіть нижче за середні 8% по Україні, то на Донбасі він сягає 27%, що практично дорівнює ідентичності з державою Україна. Тож значна частина населення Донбасу ідентифікує себе в першу чергу як донеччан, маючи на увазі весь Донбаський регіон. Показово, що підтримка Партії Регіонів на Донбасі були викликана не симпатією до їх політичної програми, а відчуттям регіональної спільності. Ці люди можуть ідентифікувати себе як українців, як росіян, але первинною для них залишається саме регіональна й локальна прив'язка. У світі останніх подій число людей з подібною самоідентифікацією значно зросло. По-перше, деяка частина людей з російською самоідентифікацією змінила її на більш регіональну. Причиною цього стало розчарування діями Російської Федерацією на Сході України. Сепаратисти сподівались на швидку й безкровну анексію, як це відбулося у Криму. Але конфлікт, що затягнувся й приніс немало кривавих жертв, був розцінений як зрада з боку Росії.

Варто підкреслити, що як на Сході, так й на Півдні ідентичність з Українською державою є найбільш високою. Проблема полягає в тому, що ідентифікація відбувається виключно за

політичним й територіальним критерієм. Ідентифікація себе як частину нації залишається дуже низькою, в цілому по Україні також. Це свідчить, що процес «націоналізації» за 25 років існування незалежної Української держави ледве здвинувся з мертвої точки.

Таким чином, до основних особливостей ідентифікації мешканців східних й південних регіонів варто віднести мовне питання, яке є не стільки ключовим елементом для ідентифікації, скільки предметом політичних маніпуляцій. До особливостей регіону також належить сильний вплив російської та радянської міфології. Численні історичні міфи Російської імперії та Радянського Союзу й сьогодні впливають на самоідентифікацію мешканців означених регіонів. Проблема формування української самоідентифікації в даному випадку полягає не у відсутності української історичної пам'яті, а у її витісненні. Похідної від цієї проблеми є й наступна – досить високий процент радянської ідентичності в окремих частинах регіону. Також до особливостей регіону варто віднести сильний локалізм й, для окремих областей - регіоналізм. Локальні ідентичності характерні в середньому для 1/5 населення регіону. В той час як для більшої частини східної й південної України регіоналізм залишається достатньо низьким, на Донбасі цей показник сягає 27% населення, що практично дорівнює українській ідентичності. Загальним як для південно-східного регіону, так і для всієї України, залишається проблема політико-територіальної ідентичності. Переважна більшість населення України ідентифікує себе не як частину української нації, а лише як громадян політичного суб'єкту.

Підсумовуючи проведений аналіз, ми можемо визначити основні ідентичності південно-східного регіону. По-перше, це українська політико-територіальна ідентичність, що складає переважну більшість у всіх проаналізованих регіонах. Другою за представництвом є місцева або локальна ідентичність. Третьою, найпоширенішою ідентичністю, є громадянин колишнього Радянського Союзу.

Таким чином, для формування правильної стратегії «націоналізації» на Сході й Півдні України важливо враховувати особливості ідентифікації у регіоні. Як вже було не раз зазначено, основним критерієм національної ідентичності є історична пам'ять, а тому заміна радянської й російсько-імперської історичної традиції українською є першочерговим завданням для завершення формування української нації.

Аннотація. В данном исследовании проведен анализ формирования идентичностей жителей южных и восточных регионов Украины. Определены основные идентичности и факторы, которые влияют на самоидентификацию индивидов на территории упомянутых регионов.

Ключевые слова: национальная идентичность, восточная Украина, Донбасс, языковая проблем, самоидентификация.

Abstract. In this study analysis of identity forming of eastern and southern Ukraine was carried out. Established the main identities and factors that affect process of self-identification of individuals on the aforementioned territory.

Keywords: national identity, eastern Ukraine, Donbass, language problem, self-identification.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність. – Київ, 2005. – 528 с
2. Розумній М. Фактори сучасної національної самоідентифікації українців / М. Розумній // Політичний менеджмент. – 2007. - № 1. – С.93 – 99.
3. Чічановський А. А. Тарас Шевченко як символ України, що націоналізується / Матеріали науковометодичної конференції «Т. Г. Шевченко і світова культура». – К.: Грамота, 2004. – С.37-40
4. Y. Hrytsak, Harvard Ukrainian Studies, Vol. 22, Cultures and Nations of Central and Eastern. Europe (1998), pp. 263-281
5. Волович, О. О. & Воропаєва, Т. С.(2007). Проблеми самоідентифікації російськомовних українців. Стратегічні пріоритети, (4), 86-90.
6. Jackson, L. (1998). Identity, language, and transformation in Eastern Ukraine: A case study of Zaporizhzhia. Kuzio (Ed.), 99-113.

7. Шульга Н. А. Этническая самоидентификация личности / Н. А. Шульга. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1996. – 200 с.
8. Кочетков В. В. Национальная и этническая идентичность в современном мире / В. В. Кочетков // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. 2012. №2. С.144 – 162.
9. Кочетков В. Идентичность в международных отношениях: характеристики, роль и пути формирования / В. Кочетков // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. 2010. №2. С.100 – 114.
10. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін / Нац. акад. наук України, Ін-т соціол. – Київ: [б. в.], 2015. - Виходить щорічно. - ISSN 2409-1103

УДК 347.22

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛАШТУВАННЯ КЕНОТАФІВ УЗДОВЖ ДОРІГ І ШОСЕ В УКРАЇНІ

О.В. Гербич, О.І. Антонюк

Анотація. У даному дослідженні проаналізовано поточний стан законодавства та проблемні питання встановлення пам'ятників біля доріг в Україні, а також сформульовані пропозиції щодо їх вирішення, у тому числі шляхом внесення змін у чинне законодавство. Під час дослідження були використані, зокрема, методи порівняння, аналізу, синтезу.

Ключові слова: кенотаф, Укравтодор, могила, пам'ятник, місця загибелі.

Пишучи про сучасні грецькі придорожні меморіали, Саккопулос (Saccopoulos) зазначає, що присутність монумента на місці, де сталася смерть, спостерігалася ще в античності. Стародавні греки ставили пам'ятники загиблим воїнам на полях битв [1].

У православній Греції вздовж доріг стоять невеликі каплиці, за склом яких горять свічки. У Франції на місцях загибелі людей у ДТП ставлять на узбіччях чорні силуети, розірвані червоною блискавкою [2]. У нашій же країні родичі загиблого ставлять величезні хрести та кам'яні споруди на згадку про нього обабіч доріг.

У час стрімкої глобалізації сучасного світу, динамічності розвитку суспільства, моральних засад і звичаїв, багато питань, які вникають при цьому, залишаються поки що нормативно неврегульованими. Одним з таких питань, що не має достатнього законодавчого закріплення у нашій державі, є встановлення пам'ятників померлим біля дороги (або кенотафів) та розміщення іншої похоронної атрибутики на місці загибелі людей.

Встановлення кенотафів і правове регулювання цього процесу має характеризуватися підвищеною зацікавленістю з боку вітчизняних науковців, оскільки це явище набуло широкого поширення, на багатьох дорогах та трасах нашої країни можна зустріти такі об'єкти, проте на законодавчому рівні їх встановлення допоки не знайшло врегулювання. На жаль, на сьогоднішній день відсутня широка дискусія у вітчизняних наукових щодо цього питання.

Кенотаф (в перекладі з давньогрецької порожня могила) – це надгробний пам'ятник у місці, яке не містить останків покійного, свого роду символічна могила [3]. Наприклад, деякі скіфські кургани на території України вважаються кенотафами.

Сьогодні встановлення кенотафа є досить поширеним явищем. Кенотафи можна зустріти не лише в спеціально призначених для цього місцях – цвинтарях, а й достатньо часто – на місці загибелі людини (наприклад у ДТП).

Подібні кенотафи призначені для увічнення пам'яті та проведення ритуалів поминання у традиційні, частіше релігійні поминальні дні. Раптова загибель близької і коханої людини, а нерідко декількох членів однієї сім'ї, викликає стільки емоцій, що пам'ятника – надгробки на цвинтарі здається недостатньо, і тоді на місці трагедії встановлюється кенотаф.